

Utdrag frå boka

Ord te gagns

Ord og uttrykk frå Surnadal

Med tillegg og rettingar etter at boka kom ut i 2010

Surnadal Heimbygdlags skrifter nr. 11
Surnadal Heimbygdlag 2010

vársøg varsneis vinnle vák drák gau gøtt kjólna gaua dreker
all så tidast så vidt kattå nådd noven på niand naglå skakkåskyllt
riiv snerkjen tå kaldgrauta få handskamma tå fara med tuppferde
stakkallungje bøttknapp geilkalv førefarand emnesueð
snørtinn og fjelg ansemyllå

kjole skittle

allueg

kallty

sekturle

forfjaslast

fjørnfår

sykkjå, atjå

nikkjå te tju

ha ti og ta tu

ne og na, te og ta

tå se og tå sa

heå og deå

smøkjinn

frøkjinn

bøvergjell

ha munntolta

så sju gjeravill

skarra på horna

røsnaverk

stat e sjaldvånn

sleppermons

trossaubekre

ka så li

hald seg ølen

beinaw og greinaw

bërta seg berti

bossa seg pi bøssunn

varra løkkånn skyld

handåhaut

einast med

synnløyft skjör sildball søvvel kjøtt og påsse molsgraut og bakels

heittgjørt på stusse skjoraskit og seisup ikkje kaka ti eitt sø hendt så høve

mannå fremst stråkkå fættå på håle hardinn berga seg e storsaugardå

Føreord

Denne boka prøvar å knyte band mellom fortid, notid og framtid. Ho viser korleis det norske språket har vore tala det siste hundreåret i vår teig av landet. Dialekta er ikkje eit avvik frå skriftmålet, men ein av mange måtar å tala norsk på. Vi veit at språket forandrar seg heile tida, og det er ikkje noko mål å stanse dette. Men det er eit mål å ta vare på det store mangfaldet av uttryksmåtar, og hindre forfall og utarming. Språket har vi fått i arv og skal gi det i arv like friskt som vi fekk det. Difor er denne boka ei gåve til gamle og unge med ønske om at alle må sjå at surdalsmålet er meir enn jamgodt med normalisert skriftmål når vi har noko vi vil ha sagt. Skal vi skrive, har vi "ord te gags" liggjande på tunga, og treng ikkje gjera anna med dei enn å stove dei etter rettskrivingsreglane.

Surnadal Heimbygdlag

Gunnhild Møgstad Gustav Kvendbø

Sverre Hatle

tåheina

skripinn

nusla og it

uti fysnå

her å gard

tuinna på rot

frakk og ferdau

timinn og torrinn

nåskjinn og nøgg

svarraberg

på visså-vona

høg pund nasinn

trø e støppå

møkkelsam

ta tyvråkkje

oppi høgmåle

kuitskjevla

gjera åfått

ringann revve

spenn skrå

snakalaup

varra på verda

Innleiing

Bakgrunn

Skulemannen og forfattaren Bjarne Østbø (1918 – 1980) etterlet seg ei samling av om lag 5000 ordsetlar over surndalsmålet, og Surnadal kommune tok vare på ho. I si tid samla han ei mengd ord med opplysningar om uttale og bruksmåte, som no er ein del av grunnlagsmaterialet til Norsk Ordbok og tilgjengelege i Setelarkivet til Norsk Ordbok på Internett. Vi har kontrollert og supplert samlinga ved å samanlikne med Setelarkivet, og derifrå har vi henta inn fleire oppteikningar av andre heimelsmenn, først og fremst fargar Olaf Sogge, dikteren Hans Hyldbakk og lærar Lars Røslie. Ord, ordforklaringar og bruksmåtar er gjennomdrøfta i ei redaksjonsnemnd. Råd er henta frå ei rad språkinteresserte personar i bygda. Gjennom artikkelserien ”Ord på kistebotnen” i avisa Driva har vi skaffa oss mange verdifulle medspelarar for å kvalitetssikre arbeidet. Dessutan har vi henta inn tilleggsstoff frå ei samling etter Gunnvor Dønnem, som Magne Holten har teke vare på og lagt attåt eigne opplysningar, og frå oppteikningane til Randi Skrøvset Hatle og or heftet ”Teft og Tykkje” frå Bøfjorden Historielag.

Det stoffet Heimbygdlaget har skaffa seg frå ulike kjelder, overlappar kvarandre, Men sidan stoffmengda og kvaliteten på Østbø-samlinga er så stor, har vi teke utgangspunkt i denne. Vi er klar over at talemålet ikkje er likt over heile Surnadal. Østbø, som var fødd i Østbødalen og arbeidde på ungdomsskulen i Nedre Surnadal, må vi tru hadde flest opplysningar frå denne delen av kommunen, av folk som var fødde ikring 1900. Det er ein av grunnane til at formene i denne boka samsvarar best med dette grunnlagsmaterialet. Når det gjeld ord med uttaleavvik mellom ymse delar av bygda, har vi prøva oss med ekstra oppføringar og tilvising til den forma som er hovudoppslag, men har ikkje kunna ta med alle variantar av bøyingsformene. Under arbeidet har vi henta inn ei mengd nye ord, opplysningar, døme, litteraturtilvisningar o.a., som er blanda inn i det opphavlege stoffet **Oppslagsorda** og *bøyingsformene* er det redaksjonsnemnda som har lagt til, for Østbø hadde ført opp berre grunnforma av kvart ord skrive med Norvegia lydskrift. Nemnda har prøva å sette opp nokre vilkår for kva slags ord som skulle bli med i ordboka, og har komme fram til denne skissa:

1. Sjeldne ord, ord som held på å gå av bruk, ord som høyrer fortida til, fordi dei er knytte til ting som er ute av bruk, og til levekår som ikkje finst lenger. I tillegg kjem ord som er vanlege i surndalsmål, men kan vera delvis ukjente i store delar av landet elles. (Døme: gau, dråk, skitle, vinnle)
2. Ord som rettnok finst i nynorske ordlister, men aldri blir bruka i bokmål, og berre i mindre grad i nynorsk bruksspråk. Somme trur kanskje dette er ord som nynorsk har henta frå Vestlandet, men her dokumenterer vi at dette er vår eigen nordmørske språkarv.
3. Ord som er høgst levande, men har ei form som avvik sterkt frå "normalforma" i bokmål eller nynorsk, eller har særskilte bruksmåtar som ikkje er så vanlege i skriftmålet. Vi har ikkje rekna etter, men trur at over 90 % av orda vi har teke med, finst i Nynorskordboka og i talemål rundt heile landet. Ein del av desse orda er småord som pronomen, preposisjonar og konjunksjonar. Dei fleste av desse småorda var ikkje med i Østbø-samlinga.

Oppbygging av boka

Ordsamlinga er oppbygd slik:

1. **oppslagsord** i utheva skrift utan bruk av andre teikn enn bokstavane i det norske alfabetet, ei blanding av forenkla dialektuttale og ei viss tilnærming til skrivemåten i normalnynorsk.
2. I parentes etter oppslaget kjem opplysning om ordklasse (ein, ei, eit for substantiv og kjønn, verb er markert med infinitivsmerket å)
3. Vidare i same parentesen står ordet skrive i ei eller fleire bøyingsformer med *Norvegia lydskrift* i ei litt forenkla form.
4. Forklaringar og særskilte bruksmåtar, på vanleg nynorsk. (Dersom vi kjenner ei normalisert form av oppslagsordet, oppført i Nynorskordboka, står dette ordet først i forklaringa.)
5. Setningar med døme på bruk av ordet, også i forenkla *Norvegia lydskrift*.
6. Døme frå munnleg og skriftleg litteratur, (sidennummer i "Vårsøg" er frå 1990-utgåva). "Jf." med tilvisning til andre oppslagsord i samlinga, som det kan vera verdt å jamføre med (ikkje berre synonym) Alle ord som er understreka, finst som oppslagsord på sin plass i alfabetet.

Norvegia lydskrift

Dei som kjenner *Norvegia lydskrift*, vil sjå at vi har nytta ei forenkla form. Kor heldig det er, kan det vera ymse meiningar om, men vi har gjort det i den tru at det blir lettare å lesa for dei som ikkje er vant til å lesa lydskrift frå før. Denne forenklinga inneber at vi har sløyfa teiknet for lang vokal og skriv *mus*, ikkje *mu : s*. I staden skriv vi alltid dobbel konsonant etter ein kort vokal, altså *vakkt* fordi a-en er kort, men *svakt*, for der er a-en lang.

Dessutan skriv vi ikkje teiknet for to-stavings tonelag, fordi dei fleste orda har slikt tonelag. Altså skriv vi *guta* om gutar, ikkje *gu : 'ta*. Derimot skriv vi eit trykkmerke *etter* ei staving som har ekstra sterkt trykk (einstavings tonelag): *gut'n* om guten. "Klassisk" surndalsmål uttalar æ-lyden nærare e enn det som er vanleg mange andre stader. Denne lyden skal ha teiknet *ɛ*, men her i boka skriv vi *æ*. På denne måten prøvar vi å unngå at ordbileta verkar framande, og vi oppmodar lesarane til å ta utfordringa og venne seg til dei andre tilleggga til det vanlege norske alfabetet:

Forenkla lydskrift

(Følg med i dette avsnittet når du hører på lydprøvene på CD spor 02 - 11)

Spør 03:

Når vi skriv nynorsk og bokmål, følgjer vi dei rettskrivingsreglane alle lærer på skulen. Det finst ikkje nok bokstavar til å skrive orda rett slik som vi seier dei, og oftare enn vi trur, stemmer ikkje skrivemåten med uttalen, men vi les dei rett lell, fordi vi har lært skrivemåten. Surndalsmål og andre dialekter har ikkje nokon fastsett skrivemåte. Difor treng vi ei lydskrift for å vise nøyaktig korleis vi seier orda. Lydskrifta har nokre fleire bokstavar enn dei som finst i alfabetet vårt.

Spør 04:

No skal vi forklare ein del av dei lydteikna vi brukar i denne ordboka:

â Først har vi eit teikn for noko vi kallar sirkumfleks. Det er eit slags dobbeltrykk på vokalen fordi vi har sløyfa ein e til slutt i ordet. I skriftspråket heiter det ei *gryte* og å *kaste*, men i surndalsmålet heiter det ei *grýt* og å *kâsst*. Dette dobbeltrykket viser vi med eit "møne" over vokalen

' Det er vokalen som lagar stavingar. *Stor-stu-å* har tre vokalar, o – u – å, da har ordet tre stavingar. Men *stor-sal-'n* har berre to vokalar, likevel har ordet tre stavingar. Da set vi inn ein apostrof der vokalen manglar.

' Dei fleste orda i norsk har trykk på første stavinga. Somme har ekstra sterkt trykk på første stavinga – det kallar vi *einstavings tonelag*, f.eks. *toppen*, *døra*, *søppel* – da set vi ein liten skråstrek etter den stavinga som har trykket (*tåpp'en*, *dør'a*, *søpp'eŧ*)

Men somme av orda fordeler trykket meir jamt – det kallast *tostavings tonelag*, slik som *måne*, *tykkje*, *tullåt*, *nakjinn*, da set vi ikkje noko merke (*mâne*, *tykkje*, *tollååt*, *naķiņņ*)

Spør 05:

I skriftspråket brukar vi dobbelkonsonant for å vise at vokalen er kort, f.eks i *ball* og *buss* og *sekk*, men dette systemet er så lite konsekvent at vi ofte berre må skjønne på uttalen. F.eks. skriv vi éin k og éin t både i *svakt* og i *vakt*, enda *svakt* har lang a og *vakt* har kort a. I denne ordboka skriv vi allveg dobbelkonsonant etter kort vokal, difor skriv vi *vakt* med dobbel k: *vakkt*

Spør 06:

Så skal vi ta for oss dei lydane i dialekta vår som vi ikkje får til å skrive rett med vanlege bokstavar:

ɒ I surndalsmålet har vi ein vokal som ligg ein plass mellom *a* og *æ* og *ø*, den brukar vi når vi seier graut (*grɒt*) og når vi seier haust (*hɒsst*). I skriftspråket skriv vi slike ord oftast med *au* og *øy*, og somme gonger med *ø* eller *e*. Vi har hørt (*hɒrrɒt*) at det gjer godt åt klauvane (*kɒnvå*) når ungnauta (*oɲɲnɒta*) får gå laus (*lɒs*) på støypt (*stɒfft*) golv. Og denne hånstauren (*hånstɒr'n*) står i døra (*dɒr'n*) og haukar (*hɒka*) at kaka er røssa (*rɒssa*) og smøret (*smɒr'e*) er oppete. Det stod ei kjerring og kinna skjør (*skjɒr*) og venta smør (*smɒr*), men rømmen hadde ho ete opp før (*fɒr*). Diftongane *au* og *øy* brukar vi berre når det ikkje kjem konsonant etterpå: Sauene (*sɒuinɲ*) sprang borti Øya (*ɒy'a*), men bjøllsauen (*bjøllsɒ'n*) kom att tu Øy'n (*ɒ'n*)

No hører ein ofte at yngre folk ikkje gjer forskjell på *ɒ* og *æ*, så ein ikkje kan veta om det er hausten eller hesten dei talar om. Alt blir "hæsten".

æ Men i tradisjonelt surndalsmål er ikkje *æ*-en så open som han er lenger uti fjordane. Surndals-*æ*-en er ein mellomting mellom *e* og *æ*. I Norvegia-skrifta bli det bruka ein *e* med ein krok under (*ɛ*), men her i boka skriv vi med vanleg *æ*, så det ikkje skal bli for mange ekstrabokstavar. I skriftspråket er skrivemåten oftast *ei* eller *e*. Vi seier: ein sleip stein og ein kjepphest og fem ferske egg (*æɲ slæp stæn å æɲ kjepphæsst å fæmm færrske ægg*) Diftongen *ei* brukar vi berre når det ikkje kjem konsonant etterpå: Vi kom ifrå Skei, men vi skal til Skjess att i morgon.

Spør 07:

Mange av dei orda vi skriv med *æ* i nynorsk, seier vi med *e* på surndalsmål: *pære* heiter *pêr*, å *lære* heiter *lêr*, å *mæle* eller måle heiter *mêl*.

Det er forskjell på *hægg* og *høgg*: Eg har ein gammal *hægg* (hegg) som eg *høgg* (høgg) opp til ved.

Det er forskjell på *bæt* og *bnt*: Eg slepper sauene på *bæt* (beite), men når eg gjer ein *bnt* (baut), gjer eg ein sving.

Det er forskjell på *skjær* og *skjɒr*: Eg *skjær* (skjer) av kaka, men eg drikk *skjɒr* (skjør).

Det er forskjell på *ræs* og *rɒs*: Det er ikkje det same å legge ut på ei *ræs* (reise) som å legge opp ei *vedarns* (-røys).

Når snøen tinar, blir det *bærrɒt*, men får du god hjelp, så blir du *bɒrrɒt* (børt).

Når du har mykje skyldfolk, har du stor *slækkt*, men når lyset ikkje brenn lenger, da er lyset *sløkkt* (sløkt).

Spor 08:

- ʃ** Så har vi eit ekstra teikn for *tjukk l*, slik at vi kan skilje den tjukke *l*-en frå "vanleg" *l*: altså *bil* med vanleg *l* og *soʃ* med tjukk *l*
- ŋ** Når vi skriv *-ng*, tenkjer vi vel oftast ikkje på at dette er éin lyd, og det er verken *n* eller *g*, men ein "eng". Vi skriv lyden som ein *n* med ei rumpe på (*ŋ*): *lanŋbæŋŋk* (langbenk). Av og til står *-ng* og *n* attmed kvarandre, slik som i *regn*. I skriftspråket skriv vi *r-e-g-n*, men i lydskrift må vi skrive *ræŋŋn*.
- ʎ, ɲ, ɖ, ʈ** Nokre konsonantar har ofte ein j-aktig uttale som vi kallar palatalisering. Da hengjer vi ein krull på bokstaven, slik som i: *ball*, *maŋŋ*, *grettʃ* (greitt), *pʈøɖɖ* (pløydd). (Vi må passe på så vi ikkje blandar i hop *ŋ* (eng) og *ɲ* (enj), for dei er så like å sjå til.)
- ɕ** *Kj*-lyden blir bruka i skriftspråket òg, meir i nynorsk enn på bokmål og enda meir i surdalsmål. I lydskrift må vi ha éin bokstav for kvar lyd, difor brukar vi bokstaven *ɕ* når vi skriv *ɕæʈʈɕe* og *iɕɕe*.

Spor 09:

- ʂ** *Sj*-lyden har vi ikkje bokstav åt heller. Lydskrifta hengjer ein krull på *s*-en når vi skriv sjå (*ʂá*) eller fysj (*fʂʂʂ*). På skriftspråket skriv vi ofte *s-k-j*, og dei fleste dialektene uttalar det som *esj*,
- ʂʂ** men surdalsmålet har teke vare på den gamle uttalen slik som vi seier i Skei. Mange har vel høyrte regla om at "Skjora skeit på skjortå mi på Skei, å ho, det va skitle!" (*ʂʂora ʂʂæt på ʂʂorrtå mi på ʂʂæi, å ho, de va ʂʂille!*) Lyden er todelt, og her i boka skriv vi først ein *s* med prikk under og så ein "kje" med strek over (*ʂ̣*). Denne bokstaven liknar meir på ein *t* enn den vanlege *ʂ*-lyden.
- ɾʂ** Den same lyden brukar vi etter *r*. Vi skal oppi markja og leit-opp bytmerkja (*vi ska oppi marʂʂka å læt-opp bytmærʂʂka*) eller vi skal åt kyrkja (*åt kærʂʂåŋŋ*)

Spor 10:

- ʎ** Dei orda som har *-sl-* eller *-tl-* i skriftspråket, uttalar vi med ein skraslelyd. Vi seier ikkje at nokon er *knus-len*, men at han er *knull̥l̥iŋŋ*. Eg dreiv og pusla med noko arbeid som forfjaslast for meg: Det tykte eg var skitle. (*e dræv å pull̥la me nå arrbei så færʂʂall̥'ast fær me. de tøkkt e va ʂʂille*)
- ɾn ɾt ɾs ɾl ʈn ʈt ʈs** Nokre konsonantar har ein tendens til å "eta opp" kvarandre når dei står i lag, slik at den første mesta kjem bort, slik som i *jarn*, *kort*, til *vers*, *perle*, *hals* eller *hjelpt*. Vi skriv bae bokstavane lell, men set prikkar under dei: *jaɾn, koɾt, te veɾs, p̣eɾl, haɾs, j̣oɾṭṭ*. Prikkane fortel at lydane blir uttala lenger atti munnen enn elles.

Til slutt har vi skrive det kjente Vårsøg-diktet hans Hans Hyldbakk med lydskrift, og det lyder slik:

Spor 11:

No s̄kin de soʔ e hōkkste Svealiã.
No b̄ti de v̄ar, de k̄en̄ne e s̄a veʔ.
De sōn̄n̄ s̄a tōn̄n̄t k̄ren̄n̄ aʎ̄la daʔasiã,
ã syn̄n̄ãvin̄n̄ han̄n̄ k̄æmm ã jær me sel.

Nãr sōmmar̄n̄ k̄æmm, da b̄ti de fint e fjellã,
da ska e dit ã h̄ōr kãr beʔkin̄n̄ sōn̄n̄,
ã k̄tiv te tãpps e brattast bærrjestellã,
ã vea gras ã tōr̄r̄t ã tãgberløn̄n̄.

E k̄en̄ne lokkt tã gras k̄ren̄n̄ aʎ̄le h̄vua,
ã soʔa s̄kin ã bjøllãn̄n̄ k̄ten̄n̄ s̄a k̄tøkk̄t.
Å k̄ōn̄n̄in̄n̄ legg s̄a b̄tãn̄k̄ der e ska l̄vua
me bærr̄g ekren̄n̄', der e kan̄n̄ soʔ me trøkk̄t.

Å du, ã du, kãr sãr̄t ã selt e stōn̄n̄a,
nãr soʔa s̄kin frã kvite hōggdã ne.
Da væt e vãr̄n̄ han̄n̄ e k̄e læn̄ner ōn̄n̄a
att e fãr levva s̄lik æn sōmmar̄ t̄e.

Da væt e vesst att beʔkin̄n̄ legg ã ven̄n̄ta
pōn̄n̄ kaʎ̄le isa me s̄a s̄vaʔ æn drekk̄.
Nãr h̄ōsst'n̄ k̄æmm ã sisstkvell̄sk̄t̄ova
hen̄n̄ta,
da ska e tãkk̄ fær sōmmar̄n̄ s̄a e fekk̄.

Skrivemåten på oppslagsorda

Alle som har prøva å gi ut dialektordbøker, veit kor vanskeleg det er å finne ein god og lettlesen og konsekvent skrivemåte, ikkje fordi det er vanskelegare å skrive surdalsmål enn nynorsk og bokmål, men fordi det ikkje finst ei vedteken norm for korleis målet skal skrivast. Vi starta med å gi oppslagsorda ei tilnærma "normalisert" form, men etter kvart som arbeidet skreid fram, vart skrivemåten meir og meir tilmåta dialektuttalen.

Den delen av ordtilfanget som er best kjent, trur vi folk kjenner best att i ei normalisert form, verre er det med ord som er sjeldne og lite bruka i skriftleg nynorsk. Sjølv om storparten av orda i denne boka finst som oppslagsord i Nynorskordboka i ei eller anna form, er det ikkje så sjølvstøtt at ein skal sjå etter **tverel** for å finne **tørrull**. Meininga vår var å gjera denne boka til ei bruksbok for vanlege surdalingar. Språkforskarar finn nok andre kjelder. Men det er svært vanskeleg å vera prinsipiell og konsekvent, og vi har møtt oss sjølve i døra mange gonger. For å hjelpe lesarane fram til det rette oppslagsordet, har vi ofte ført opp ordet alfabetisk etter fleire skrivemåtar.

Nokre råd til hjelp for å finne oppslagsordet når du veit korleis det skal uttalast:

- n* blir oftast skriven med **au**, **øy** eller **ø** (aur, øygd, baut, skaut, skøyt, raute, røyte, børt, mørk)
- e* Mange ord med trong *e* i surndalsmål er skrivne med *i* i nynorsk. Nokre ord skifter mellom *e* og *i* under bøying, f. eks. ein *renn*, *rinne*'en, fleire *renna*. Leit difor på **i** viss du ikkje finn ordet på **e**. Dei fleste orda med *æ* i nynorsk, blir uttala med trong *e* i surndalsmål, så vi skriv dei med **e** i oppslagsordet.
- æ* blir oftast skriven med **ei** eller **e** i samsvar med skrivemåten i nynorsk.
- j* I nynorsk blir j-lyden ofte skriven med **gj** fremst i ordet og til dels midt i. Særreglar seier også at vi skal skrive **gi-**, **gy-**, **gei-** og **gøy-**. I nokre tilfelle begynner ordet med **dj**, **hj** eller **lj** (djup, hjelp, ljå). Vi reknar med at dette er så innarbeidd, at vi held oss til den offisielle skrivemåten, men når det er sjeldne ord, fører vi som regel ei ekstra tilvising som begynner med **j**.
- kj* skriv vi i samsvar med reglane i nynorsk: **kj-**, **ki-**, **ky-**, **kei-**, og **køy-**. Vi brukar meir kj enn i vanleg nynorsk fordi lyden er meir bruka i surndalsmål (f.eks *kjelkje* for *kjelke*). Der ordet begynner med **tj** i nynorsk, følgjer vi denne skrivemåten, men har ekstra oppføring under **kj**.
- ll* Den palatale l-en finst berre inni og i slutten av ord. Vanlegvis skriv vi **ll** eller **ld** i samsvar med skrivemåten i nynorsk.
- nñ* Vi skriv **nn**, **nd** eller **ngj** i samsvar med nynorsk.
- o/u/å* Desse vokalane er eit stort problem fordi u ofte blir uttala o, og o blir uttala å, også i nynorsk. I surndalsmål er o-uttale hyppigare enn i mange andre målføre. Når vi trur orda er velkjente, held vi oss til offisiell skrivemåte, men for meir sjeldne ord legg vi skrivemåten så nær uttalen som råd, ev. med fleire oppføringar. Førestavinga *u-* i nynorsk skriv vi med *o-*: f.eks. *ohaua* for *uhuga*.
- s* er lite bruka i "gamle" Surnadal kommune, det er stort sett dei orda som blir skrivne med **sj** i nynorsk, og vi brukar denne skrivemåten her også.
- stj* er derimot ein lyd som er uvanleg i dei fleste målføre, men i surndalsmål er han svært vanleg. Dei aller fleste ord som ein skriv med **skj** (i nokre tilfelle **stj**) i nynorsk, har denne "plosive" uttalen her i bygda. Vi følgjer skrivemåten i nynorsk (også **ski**, **sky**, **skei**, **skøy**).
- Verb* med e-infinitiv, som ein i surndalsmål uttalar med "cirkumfleks" (f.eks. *kâsst* for *kaste*), fører vi opp med e-ending.
- Svake hokjønnsord* med cirkumfleks uttale i ubunde eintal (f.eks. *lêpp* om ei *leppe*), fører vi også opp med e-ending (*leppe*). Men dei som har annan vokal til slutt (f.eks. *svøfðu* for *svale*) fører vi opp som i uttalen: **svøllu**.

Opplysningar om bøyingsformer

1. Substantiv (samnamn) er merkte med:(ein/ei/eit) for kjønn, deretter uttalen av ordet med forenkla lydskrift i 1. ub. form eintal, ev. fleire former i denne rekkjefølgja: 2. bf. eintal, 3. dativ eintal, 4. ub. fleirtal, 5. bf. fleirtal, 6. dativ fleirtal. Vi følgjer alltid denne rekkjefølgja, men berre så mange former som vi trur er nødvendige for å gjera lesaren sikker på heile bøyingsmønsteret, t.d (ein *støγγ*, *stynn'en*, *stynn'a*, *stønna*). Da trur vi at lesaren forstår at dei bundne fleirtalsformene er *stønna* og *stønna*.
Særnamn er merkte med:(namn)
2. Verb er merkte med:(å) + 1. infinitivsforma i lydskrift, ev. fleire former i denne rekkjefølgja: 2. presens, 3. preteritum, 4. perfektum partisipp (så mange som nødvendig).
3. Adjektiv , merkte:(adj), har ofte i tillegg til lydskrift av grunnforma også inkjekjønnsforma. Nokre adjektiv med komplisert bøying står både med hankjønns-/hokjønns-/inkjekjønns-/fleirtalsform + bunden form:
ein *smøkin* kar, ei *smøka* dråk, eit *smøke* kvinnfolk, *smøke* karar, dei *smøk'n* karane. I somme tilfelle tek vi med gradbøying.
Sjå elles kapittelet om Bøyingsmønster i surdalsmålet.

Sponsortekstene og tekster på cd-plata

Sponsorstripene nedst på ordlistesidene inneheld tradisjonsstoff som ordtak, hermer o.l. eller samantillingar av ord og uttrykk som finst i ordsamlinga. Skrivemåten i desse stripene er tillempa om lag på same måten som **opplagsorda**. For å finne meininga i desse tekstene, kan du altså leite opp dei "vanskelege" orda på alfabetisk plass i ordlista. Tekstene på side 314 – 320 har litt ulike tilpassingar av skrivemåten. Somme stader brukar vi **ö** i staden for **ø** når uttalen er open: **ø** (f.eks. dör, mörk, skjör)

Bøker som stoffet har vore kontrollert mot:

Nynorskordboka, Det Norske Samlaget 1986
Jenstad /Dalen: Trønderordboka, Tapir 1997
Setelarkivet - Norsk Ordbok,

Skriftlege kjelder

Bjarne Østbø, Gunnvor Dønnem, Hans Hyldbakk (HH), Leif Halse (LH), Olaf Sogge, Lars Røslie, Nils Bæverfjord, Nikolai Leirvoll, "Teft og tykkje", Ola J. Holten (OJH), Gudrun Sogge, Brit Sogge Moen, Trønderordboka, Setelarkivet til Norsk Ordbok, Surnadal Bygdemuseum, **og etter 2010 frå facebookgruppa om ord og uttrykk frå Surnadal.**

Munnlege kjelder:

Ola M. Moen, Trygve Åsbø, Bernt Bøe, Gunnvald Bøe, Bjarne Dalsegg, Randi Skrøvset Hatle, Gunnhild og Tor Mogstad, Gustav Kvendbø, Ingrid Lysberg, Helga og Harald Kristiansen, Nils Polden, Magne Holten, Martinus Ranheim, Gudrun Bele (Kvennbøen), Gudrun Ansnes, Gudrun og Jarle Skei, Astrid Skrøvset Henden, Eistein Bæverfjord, Eiliv Heggset, Ingeborg Stenberg, John Dønheim, Liv Oline Heggset, Signe Skralthaug, Målfrid Sæter Amundsen, Tove Mogstad Strand, Mikkel Berset, Nils Røv, Oddmund Mogstad, Kristian Ranes, Leif Ragnar Fiske, Leif Strand, Ola L. Fiske, Olav Nordvik, Tor Holten, Jon Holten, Elsa Bøe, Jon Melhus

(Dei fleste informantane er fødde mellom 1920 og 1950.)

Innspel etter at boka var trykt: Ingebrigt Røv (Gammelstu'n), Kåre Sæterbø, Jon Holten, Odd Skrøvseth, Kåre Ellevseth, John L. Bævre, Konrad Våbenø, Sven Ranes, Mali og Sverre Kjølstad, Erling Myrbostad

Forkortingar

adj = adjektiv

adv = adverb

bf = bunden form

dss = det same som

eigl. = eigenleg

eint = eintal

el. = eller

e.l. = eller liknande

flt = fleirtal

hankj = hankjønn

hokj = hokjønn

inkjekj = inkjekjønn

int = interjeksjon

intrans = intransitivt verb

Jf. = jamfør

konj = konjunksjon

komp = komparasjon (gradbøying)

mots. = motsett

perf part = perfektum partisipp

prep = preposisjon

pres part = presens partisipp

pron = pronomen

sml = samanlikn

sms. = samansett ord

subst = substantivisk form

tal = talord

trans = transitivt verb

ub = ubunden form